

Posebej pogosto so tako podajana eksklamacijska rjojenja učiteljice Mare – “*Uničiti, potolči, iztrebiti gadjo zalego propadlega semena, provokatorsko gobezdalo skruniteljskega mrčesa, izkoreninjeno uš šepave ničevosti*” (str. 67) – in večne Pavlove izmišljije: “*neustrašni morilec volkov Pavelček, divji vitez, ki z mečem razseka palico šice Mare in zapleše kazačok po pionirskih čepicah ...*” (Str. 61.)

Kljub vsem – predvsem stilnim – kvalitetam romana in uspelem pričaranju atmosfere časoprostorja pa Pavlova pripoved izzveni medlo, mestoma skoraj dolgočasno. Na račun umika zgodbe za zaveso refleksij in umetelnih besedovanj pomembnejše dogodke, ki bi lahko funkcionirali kot učinkovit, celo dramatičen zaplet, zakrijejo male pozornosti – te prispevajo predvsem k ustvarjanju razpoloženja,

a obenem razrahljajo napetost, t. i. bralni suspenz, zato zgodba bralca ne “drži” in pravzaprav nikoli zares ne zagrabi. Brez posebnega vznemirjenja se tako pomikamo skozi reciklažo redundantnih Pavlovih premlevanj, ves čas se ponavljajo njegova erotična blodenja in mučna razglabljanja o Bogu in smrti. Razen selitev in Leona se mu nič zares ne zgodi, skoraj vse se začne in konča v njegovih mislih, za katere pa niti ni povsem jasno, od kod jih jemlje in na kakšni osnovi tako silno globokoumi. Slabotna narativnost je s tem daleč od dogajalne zgoščenosti *Rahele*, *Potresa* in *Zadnje Sergijeve skušnjave*, nedvomno pa je *Smeh za leseno pregrado* (ne samo za deseto knjigo) hvalevredno izvirno delo, če ne celo Virkovo najboljše doslej.

Ana Vogrinčič

Iluzionistični trik, ki uspe le pisatelju

Feri Lainšček: *Trik z vrvo* – roman o stepski melanholiji, Prešernova družba, Ljubljana, 2000

Novi roman Ferija Lainščka z naslovom *Trik z vrvo* in s podnaslovom *roman o stepski melanholiji*, ki ima šest poglavij: *Srečanje*, *Zaveza*, *Skrivnost*, *Odločitev*, *Upanje* in *Spomin*, je zanimivo in pretresljivo večplastno prepletanje posamičnih človeških usod in usode naroda, imenovanega Hjuzi, ki je obsojen na izginotje, njihovega vsakdanjika, ki, čeprav ne gre za zemljepisno natančno določeno in poimenovano ozemlje, po marsičem spominja

na tragične dogodke pred nedavnim v naši neposredni bližini ter skrivnostne legende o čudežni vrvi. Prav to vrv, poudarjeno izpostavljeno tudi v naslovu romana, dolgo išče osrednji lik, Ljot Jastajev, čarodej in šef varieteteja Linden, ki se je v mestu Čert, v katero je prišel, preimenoval v nočni program hotela Mercedes Dolce vita in spremenil v “hudičevo zabavišče”, kupleraj, v katerem se trguje z ženskimi čari oziroma človeškim mesom. Jastajev si prizadeva priti do te vrvi z namenom, da jo uporabi kot nenavaden iluzionistični trik, s katerim bi obogatil svoj čarovniški repertoar in hkrati trajno ohranil zvezo z Rudo, lepo ženo, ki jo ima rad, kot tudi ona njega. Oba sta pred tem imela, čeprav

na različen način, tragično končano ljubezensko razmerje, kar ju še močnejše povezuje. Čeprav se tudi njun pristni odnos zaradi zapletenih in krvavih življenjskih okoliščin konča kot še ena izgubljen iluzija, se ljubezen v romanu, ki ga imamo lahko, če ne predvsem, za ljubezenskega, kaže kot edina sila, ki se upira silam zla, katerim so izpostavljeni Ljot in Ruda in še mnogi ljudje v njuni ožji in širši okolici.

Okvir romana je prvo in zadnje srečanje Ljota Jastajeva, ki je v oblasti *neznanih, nerazložljivih sil*, s Pisateljem, ki ga, kot sopotnik in hkrati skrivnostni posrednik med njim in Rudo, za katero je ta "božji otrok", vpelje v svet "nočnih ljudi" z družbenega dna, ki žive na mestnem smetišču, potem pa pripomore k njegovemu reševanju iz zapora in mu na koncu, s svojo odkritostjo razprši tudi zadnje iluzije o ljubezni kot "edinem pribežališču".

Ljot se je v Čertu, ki se, sodeč po omenjanju kalašnikov, mrtvega mesta, begunskih kolon, mednarodnih sil in podobnega, nahaja nedaleč od območja, na katerem divja prepoznavna, nam dobro znana vseuničujoča vojna, znašel v peklenskem vrtincu. Skupaj s člani svojega klateškega varieteteja je vpleten v veliko umazano igro, ki jo vodijo mestni in krajevni mogotci, "tisti, ki so se spretno polastili moči in jo potemtakem znali tudi uporabljati", uresničevalci ideje o farmi deklet, ki so jih pripeljali z juga, z območja, kjer se "največja ljubezen zlahka sprevača v največje sovraštvo in največja radost v največjo

žalost". Večina deklet, ki se je znašla v rokah zvodnika, v tem času in prostoru, prepolnem "novodobnih razbojnikov" in dogodkov "kot v starih ameriških filmih", se prepušča usodi. Eni izmed njih, ki se je uprla z vero, da nekje vendarle obstaja "normalen svet", celo uspe pobegniti. Po krvavem obračunu pripadnikov zaničevanega in uničevanega starega ljudstva Hjuzi, ki živi v hribih, s kriminalcem na oblasti oziroma po atentatu na deželnega glavarja v bordelu, ob katerem je za las ušel smrti, se Ljot tudi sam ni izognil hudim izkušnjam. Zaprli so ga zaradi suma sodelovanja z uporniki, ga v zaporu zasliševali in neusmiljeno topli. S pomočjo lažnih pričevanj in drugih policijskih "pripomočkov" so ga izsiljevali in prisilili, da prizna krivdo. Ob tem ga niso zmehčali udarci, temveč želja, da zaščiti svojo ljubezen oziroma Rudo, ki je bila povezana z uporniki.

Roman *Trik z urvjo* je mogoče brati, doživljati in tolmačiti, kot na koncu vsa književna dela, na različne načine, odvisno od tega, ali bralec svojo pozornost osredotoča na njegove posamične vsebinske in jezikovno oblikovne ravni ali pa na njegovo celoto, na katero je najboljši razgled s točke, v kateri se zbirajo številni žarki njegovih dobesednih in simbolnih pomenov. Do njihovega križišča v prizmi strukture romana pelje več poti tako od znotraj kot od zunaj. Čeprav si bo vsak bralec izbral tisto, ki jo v glavnem določajo njegova pričakovanja in tudi njegove zmožnosti, da razkrije manjši ali večji del vanj skritega zaklada, se mi zdi, da ni mogoče mimo tiste, po kateri gre

Ljot iz mraka pritlehne vsakdanjosti do mraka skrivnosti, ki je vzvišena nad njo. To ali podobno pot, ki pripelje do ugotovitve, da vrv ni in ne more biti cilj, temveč le kažipot k neznanemu, je izbral tudi dr. Tomo Virk, avtor analitične spremne besede z naslovom *Ujeti v risu*. Tega se, po vsem, kar se je zgodilo v času, ki ga objemajo platnice knjige, bolj ali manj zavedata tako Ljot, čeprav šele tedaj, ko začne verjeti v to, da je Ruda iz njegovega življenja izginila prav po tej vrvi, kot tudi Pisatelj, lik, ki iz ozadja romana pride v njegovo ospredje in je, v romanu, kot avtor istoimenskega romana, Lainškov alter ego. Gre za igro odsevov v imaginarnem zrcalu. Ustvarjenem s čarovnijo jezika. V njem odseva tudi omenjena vrv oziroma enako nenavadna zgodba o njej. Vrv, po kateri naj bi se vzpel njegov vajenec in izginil neznan kam, potem ko jo čarovnik vrže v zrak in ona obstane navpično. Trik z vrvo, ki ni uspel čarovniku Ljotu Jastajevu, čeprav je pot po vrvi, s katero so ga pri reševanju iz zapora spustili dol v jašek, pravzaprav peljala gor, je uspel pisatelju Feriju Lainščku. Predvsem zaradi njegove pisateljske veščine, s katero potrjuje, da je v književnosti mogoče tudi nemogoče oziroma tisto, kar v življenju ni. Ljot je torej zaman hrepenel po neobstoječi vrvi kot sredstvu, s katerim bi mu uspelo ustvariti iluzijo resničnosti, Lainščku pa je uspelo ustvariti resničnost iluzije, v kateri je tudi neobstoječa vrv resnična. Zato ker ni kot Ljot, ki ga je sam ustvaril, verjel samo v fizično obstojnost čudežne vrvi, temveč tudi v njeno

čudežno metafizičnost. Oziroma v njene večpomenske razsežnosti, o katerih so, recimo, zbrana mnenja v *Slovarju simbolov*, ki sta ga priredila Jean Chevalier in Alaina Gheerbranta. V njem med drugim piše, da vrv splošno pripada simboliki vzpenjanja, kar pomeni tudi vnebovzvetja, izraža željo za vzpenjanjem v dobesednem in prenesenem pomenu besede ter ima tudi skrivnostne in magične lastnosti. Prav te so bile usodne za like v Lainškovem romanu, posebno za Ljota in Rudo. Čeprav sta "že ob prvem dotiku zaslutila, da se bosta oprijela drug drugega" in sta si bila nekaj časa res blizu, so ju dogodki okrog njiju, v katerih ni manjkalo nasilja in krvi, ki so zaznamovali tako naš čas kot tudi zgodovino človeštva, za vedno ločili. Njuna ljubezen se torej ne konča s pravljicnim happy endom. Na koncu izvemo, da je Ruda, ki je izginila v neznan in po kateri Ljot, upajoč, da je prav njej uspelo vzpeti se po čudežni vrvi, še naprej močno hrepeni, poročena s francoskim novinarjem in živi v Parizu. S tem, kar Ljot skupaj z bralcem izve od Pisatelja, in s stavkom: "Ljot Jastajev je šele zdaj zanj zares postal literarni junak" se roman *Trik z vrvo* konča. Roman, ki predvsem govori o človeku, čigar življenje je bilo pravzaprav *životarjenje* oziroma "zmešnjava zadušljivih spominov in poblazelega upanja, da je vendarle mogoče stopiti iz risa". Za katerim so časi, v katerih je "iluzija lahko zmagovala" in so "ji bili ljudje pripravljene verjeti", in ki je, tako kot mnogi med nami, slišal, ni pa razumel govorice usode.

Josip Osti